
Izgleđi europske i hrvatske ljevice

Izlaganje sa znanstvenog skupa

32.01

329

Uski prostor političkog djelovanja

ZVONKO POSAVEC*

Sažetak

Autor smatra kako je razvitak pojedinih područja ljudske djelatnosti, pogotovo u privrednom i znanstveno-tehničkom području, tako silovit da postoji sve manje prostora za političku djelatnost. Osobito se to snažno odražava na pitanju vanjskopoličkog suvereniteta pojedinih država, kao i na mogućnosti oblikovanja unutarnjopolitičkih alternativa. To je i osnovni razlog što su programi pojedinih partija tako slični i što ih je teško razgraničiti. Za razliku od konzervativnih partija koje uvijek inzistiraju na mjerodavnosti realiteta i prošlosti, lijeve su partije, smatra autor, bile okrenute budućnosti. One se moraju obraćati, ne samo onima kojima realitet nije najbolji zbog ekonomskih razloga nego i onima koji traže alternative postojećim porecima, a takvih ima u svim slojevima društva.

Dame i gospodo, zahvaljujem vam u ime redakcije časopisa *Politička misao* što ste se odazvali našem pozivu da sudjelujete u raspravi o *izgledima europske i hrvatske ljevice*.

Tema naše današnje rasprave jedna je u nizu rasprava o suvremenim političkim strankama, pri čemu želim podsjetiti da smo već održali rasprave o demokršćanskim i liberalnim strankama, a izlaganja sudionika objavili smo u našem časopisu. Kao što smo u pozivu i naglasili, nama je ponajprije stalo do *znanstvene i stručne* analize postojećih stranaka, ali nam je jednako tako važno da uz znanstvenike i sami protagonisti ovih političkih tendencija izlože svoje projekte, da iz vlastitog razumijevanja odrede svoje moguće mjesto u sadašnjoj političkoj situaciji i da nam ocrtaju vlastitu perspektivu u političkim kretanjima suvremene Hrvatske.

Dozvolite mi da na početku razgovora istaknem neke momente koji mi se čine relevantnim za našu današnju raspravu. Počet ću jednom rečenicom kojom se izražava sva kompleksnost i kontingencija, ne samo stranačkih opredjeljenja nego i svijeta u kojem živimo. Ona glasi: "Gotovo sve bi moglo biti drukčije i gotovo ništa ne mogu promijeniti". Ovim iskustvom

* *Zvonko Posavec*, redovni profesor Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Političke teorije i političke institucije.

moderne izražen je strah o uskim prostorima mogućnosti praktičnoga, odnosno političkog djelovanja. Očito je da živimo u epohi u kojoj se faktičko probija s velikom snagom i u kojoj takozvane *prisile stvari* (Sachzwänge) dobivaju novu dimenziju. To se odnosi, kako na pitanja vanjskopolitičkog suvereniteta pojedine države, tako i na mogućnost unutarnjopolitičkog oblikovanja alternativa. U toj situaciji svi politički programi moraju svoju djelotvornost pokazati nasuprot zahtjevima fakticiteta, koji ne pruža mnogo alternativa. U konkurenciji spram prisila fakticiteta mnogi politički programi postaju slični, a njihovi obrisi prema sličnima i alternativnim programima gube na oštrini. Stoga nije nikakvo čudo da je danas teško razgraničiti plan djelovanja jedne stranke nasuprot drugoj. U nas je brutalna zbilja rata još više suzila mogućnost alternativnog političkog djelovanja, jer nasuprot agresiji, koja nam je bila nametnuta, zadaci pojedinih stranaka bili su unaprijed određeni. Međutim, i neovisno o našoj situaciji, čini se kao da je doba velikih alternativa prošlo, a politika se nastoji pragmatički orijentirati, ne prema normativnim načelima, nego prema načelu preživljavanja.

Već se odavno moglo primijetiti da se probija primat privrednoga nasuprot političkom, a privreda, kao što nam je poznato, stoji pod diktatom svjetske globalizacije. Suvremene industrijske države sve su manje u stanju same postaviti uvjete svojega djelovanja. Nasuprot ovim tendencijama, vrlo je teško ponuditi alternativne stranačke programe. Izgleda kao da opozicija prosvjeduje još samo retorično, a u osnovi se podvrgava moći neizbježnoga. Zanimljivo je da je Gerhard Schröder, jedan od vodećih političara njemačkog SPD, nedavno izjavio kako ne postoji lijeva ili desna, nego jedino moderna privredna politika, a to samo ukazuje na bespomoćnost prema snagama faktičkoga i daje nam uvid u dramatično sužavanje prostora djelovanja. Uskoro možemo očekivati da će se prostor politike nasuprot području privrede znatno smanjiti. Stvarni kontrast između vlade i opozicije izgleda da će, osim u nekim pojedinostima, nestati, ili kako to kažu konzervativni kriričari demokracije, bit će označeni kao čiste "taktičke varijante" jedne te iste pozicije. Izgleda, dakle, da su prisile realiteta tako snažne da se gube perspektive politike. Sve su manji izgledi za jednu samostalnu nacionalnu politiku u doba pojačanog pritiska internacionalne privredne konkurencije. Spas iz ove situacije nije moguć povratkom na prošle solucije, čemu su neke lijeve stranke sklone, ali ni predalekim skokom u budućnost, čemu su skloni zeleni. Možemo se samo nadati da će partije moći izdržati pritisak realiteta i primjereno mu odgovoriti.

Politika je, s obzirom na ovu situaciju, u ozbiljnoj dilemi: s jedne strane, politika koja se podvrgava samo snazi realiteta, koja se povodi za moći faktičkoga, gubi vjerodostojnost kod svojih građana; s druge strane, politika mora moći odrediti u kojem se prostoru dade djelotvorno voditi. Svi vidimo da nacionalne države gube snagu djelotvornosti, a u internacionalnoj politici još nisu pronađeni novi subjekti djelovanja. Stoga je pravo

pitanje: kako nasuprot globalnom djelovanju činjenica i moći faktičkoga uspostaviti prostor političkog samoodređenja?

Što hoće danas ljevica i što bi danas ljevica trebala htjeti? Sigurno da o tome nema nikakva temeljnog konsenzusa, kako među lijevim strankama tako ni u samoj pojedinoj lijevoj stranci, što jako dobro osjećaju i sami birači. Međutim, pogledamo li konzervativne partije, neosporno je da one hoće zadržati ono što jest. Upravo radi održanja postojećeg, spremne su na manje reforme. Konzervativni konsenzus odnosi se uvijek na opstojeće, na realitet. Konzervativac trezveno upozorava: ovdje je ruža, ovdje pleši. Jedna lijeva partija, naprotiv, mora na tlu postojećeg političkog sustava znati htjeti i nešto za budućnost. Njoj se radi o novome. Ona mora zastupati interese onih kojima postojeće nije dovoljno dobro, bilo da su u njemu zapostavljeni, bilo da u opstojećem vide toliko toga prijetećeg, tako da su nužne promjene. Upravo zato što lijevo mišljenje zastupa velike vizije budućnosti, ono često dopijeva, ne samo u koliziju sa svakodnevnom praksom nego se i promeće u svoju suprotnost. U težnji i nestrpljivosti da ostvari željene ciljeve, suviše često je pozivalo za nedemokratskim metodama.

Čini mi se ipak da su neke konfrontacije u lijevim strankama danas prevladane, a koje su prije igrale izuzetnu ulogu. Tako je globalno dilema kapitalizam — komunizam prevladana. Nastoje se proklamirati stanovite temeljne vrijednosti koje su karakteristične za pojedino stranačko opredjeljenje. Socijaldemokratske stranke, osim slobode, kao općeg tla novovjekovnog čovjeka, moraju isticati socijalnu pravdu i solidarnost, koje su uočljive za široki spektar mogućih birača. U našim uvjetima lijeve su stranke morale voditi računa i o specifičnim vrijednostima nacionalnog, kao najjače pokretačke snage širokih narodnih slojeva, koje omogućuje stvaranje države. Važno je za svaku stranku da postigne stanoviti stupanj povjerenja među svojim članovima, a ono se može stvoriti samo u okviru postojećih unutarstranačkih institucija koje stvaraju racionalnu atmosferu i sprječavaju unutarnju političku borbu za prestiž i vlast. Demokracija živi, bez obzira na neophodnost kontrole vlasti, ponajprije od povjerenja. Ako je pokolebano povjerenje u politički sustav i njegove institucije, tada preostaje još samo povjerenje u osobu ili u osobe koje moraju ponovno zadobiti povjerenje u organizaciju. A da bi one mogle zadobiti povjerenje, potrebno je da su pouzdane, što u politici znači da one mogu postojeće probleme istinski identificirati i formulirati odgovore na njih. Povjerenje u osobu temelji se na istinitosti i stručnoj kompetenciji, a to znači i u konzistenciji javnog izjašnjavanja. Dakle, može se imati povjerenja samo u političare koji dugoročno slijede promišljenu i pouzdanu političku strategiju.

Postoje li, s obzirom na rastuću diverzifikaciju našega društva, novi odgovori i vizije koji bi našli trajnu i dostatnu većinu na programu ljevice, koji bi dakle mogli iza sebe imati dugoročnu političku koaliciju različitih političkih grupa?

Istraživanja izbora u posljednje vrijeme pokazuju da vrijednosne orijentacije i politički stavovi nisu izravna posljedica socijalnih pozicija. To znači da se na lijevim programima može zadobiti suglasnost iz različitih socijalnih sredina. Bilo bi kobno za lijeve partije da se prepuste ograničenim ideolozima i privrednim egoistima. Rastuća diskrepancija između privatnog bogaćenja i siromašenja temeljnih javnih institucija, pogotovo institucija obrazovanja i znanosti, više je nego očita. Neophodni su duboki zahvati u materijalnu i duhovnu društvenu strukturu da bi se moglo doći do solidarno pouzdanih zajednica života, u kojem će partnerstvo među članovima jedne zajednice doista moći funkcionirati.

Ljevica bi trebala biti vođena vizijom individualno-slobodarskog, pluralističko-kreativnog društva koje je bogato konfliktima, ali u osnovi nošeno temeljnom solidarnošću zajedničkog života "s onu stranu bijede i straha", i to je program koji je još uvijek atraktivan i za koji se vrijedi založiti.

Nadam se da će ovaj skup pridonijeti osvjetljenju stanovitih pitanja uz koja su vezane lijeve stranke. Ipak, ne trebamo zaboraviti da smo se opredijelili za demokratsko društvo, a to znači društvo otvorenih alternativa. Nijedna stranka ne smije zaboraviti da je ona samo sredstvo kojim se identificira narodna volja, koju nijedna stranka nikad ne može i ne smije zamijeniti.

Dozvolite mi da na kraju zahvalim kolegama Caratanu i Zakošeki koji su u ime časopisa *Politička misao* organizirali ovaj skup. Posebnu zahvalnost dugujemo *Zakladi Friedrich Ebert*, koja nam je obećala pomoć za objavljivanje ovih materijala.

Zvonko Posavec

LIMITED SCOPE FOR POLITICAL ACTION

Summary

The author's opinion is that numerous areas of human activity (particularly industry and science and technology) have been going through such a vigorous period of expansion that there is less and less room for political action. This particularly applies to the foreign policy sovereignty of individual states as well as to the possibilities of formulating domestic policy alternatives. This has been the main reason that the programmes of different parties are so similar and indistinguishable. In contrast to conservative parties which always insist on the reality and the history as the yardstick, leftist parties have turned to the future. They address to those whose reality is not a bed of roses due to economic reasons as well as to those people, found in all social strata, who are looking for alternatives to the existing systems.